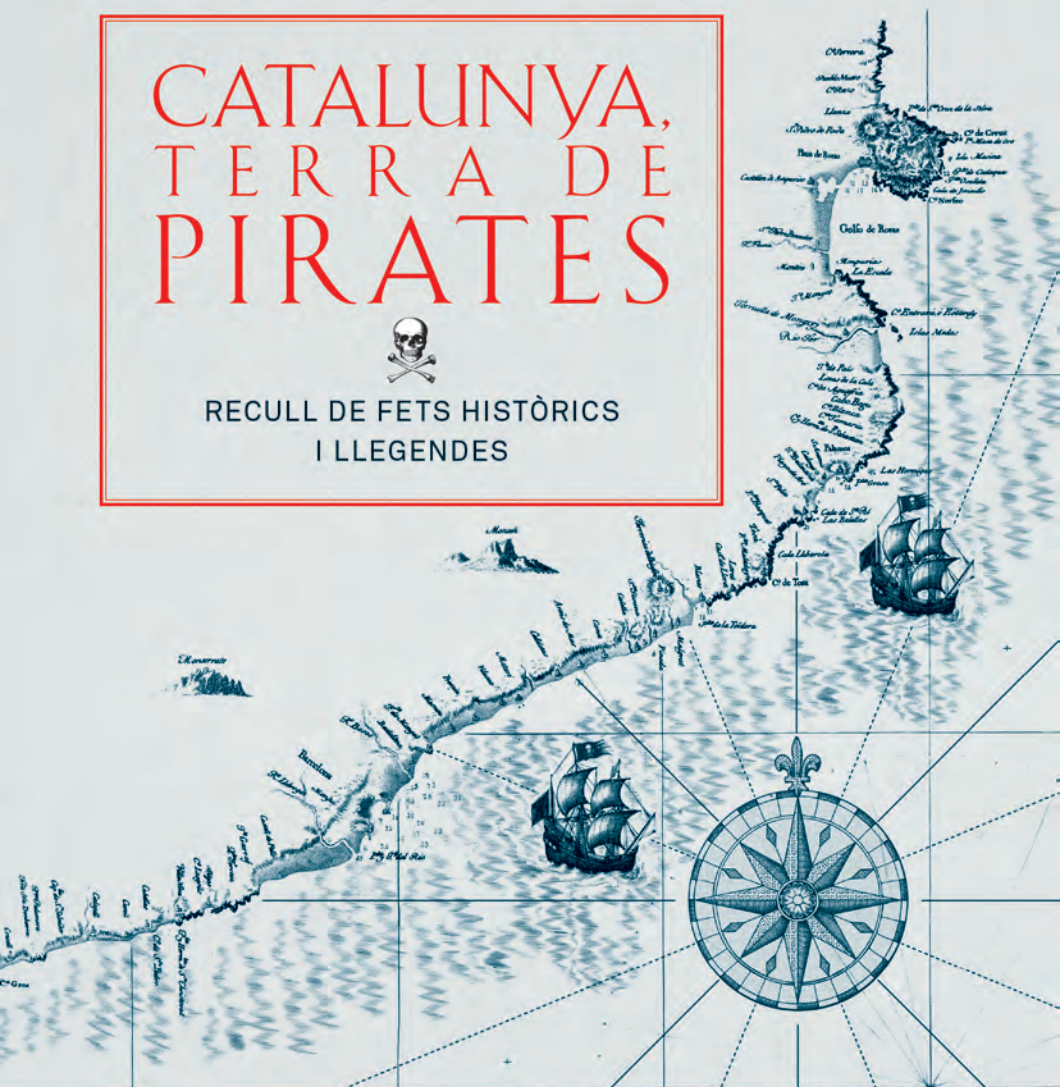

CATALUNYA, TERRA DE PIRATES

RECULL DE FETS HISTÒRICS
I LLEGENDES

SYLVIA
LAGARDA-MATA

Angle Editorial

CATALUNYA, TERRA DE PIRATES

© 2021 Sylvia Lagarda-Mata

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial
c. Mallorca, 314, 1r 2a B
08037 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

Imatge de les cobertes: carta nàutica de Vicente Tofiño,
publicada en l'*Atlas hidrográfico de las costas de España
en el océano Atlántico, la costa de Portugal, parte de la de África
y las Islas Canarias, Terceras y de Cabo Verde* (1786),
conservat per l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya.

Primera edició: juny de 2021
ISBN: 978-84-18197-77-2
DL B 9204-2021
Imprès a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre,
ni la incorporació a un sistema informàtic,
ni la transmissió en cap forma ni per cap mitjà,
sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes,
sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

Sylvia Lagarda-Mata

CATALUNYA, TERRA DE PIRATES

Recull de fets històrics i llegendes

*Per a l'Andreu Ródenas,
el meu pirata de Llavaneres*

«Igual que l'assassinat, la pirateria és una de
les manifestacions humanes més antigues
de les quals es conserven rastres.»

PHILIP GOSSE

TAULA

PRÒLEG	15
--------------	----

ITINERARI 1. El Montsià i el Baix Ebre	17
---	----

ALCANAR · LES CASES D'ALCANAR · SANT CARLES DE LA RÀPITA ·
EL POBLENOU DEL DELTA · AMPOSTA · SANT JAUME D'ENVEJA · DELTEBRE

ITINERARI 2. El Baix Ebre i la Ribera d'Ebre	35
---	----

BENIFALLET · TORTOSA · CAMARLES · L'AMPOLLA · EL PERELLÓ ·
L'AMETLLA DE MAR · TIVISSA

ITINERARI 3. El Baix Camp	51
--	----

VANDELLÒS · L'HOSPITALET DE L'INFANT · MIAMI PLATJA ·
MONT-ROIG DEL CAMP · RIUDECANYES · CAMBRILS · RIUDOMS · REUS

ITINERARI 4. El Tarragonès	69
---	----

SALOU · VILA-SECA · TARRAGONA · LA MÓRA · TAMARIT · ALTAFULLA ·
TORREDEMBARRA · CREIXELL

ITINERARI 5. El Baix Penedès i el Garraf	91
---	----

EL VENDRELL · COMA-RUGA · CALAFELL · CUNIT · CUBELLES ·
VILANOVA I LA GELTRÚ · SITGES · GARRAF

ITINERARI 6. El Baix Llobregat i el Barcelonès	107
---	-----

CASTELLDEFELS · BEGUES · GAVÀ · SANT BOI DE LLOBREGAT ·
EL PRAT DE LLOBREGAT · BARCELONA · SANT ADRIÀ DE BESÒS ·
BADALONA

ITINERARI 7. El Baix Maresme 131

MONTGAT · TEIÀ · EL MASNOU · OCATA · PREMIÀ DE MAR ·
PREMIÀ DE DALT · VILASSAR DE DALT

ITINERARI 8. El Maresme Central 147

VILASSAR DE MAR · CABRILS · CABRERA DE MAR · ARGENTONA ·
MATARÓ · SANT ANDREU DE LLAVANERES · CALDES D'ESTRAC

ITINERARI 9. L'Alt Maresme 167

ARENYS DE MAR · CANET DE MAR · SANT POL DE MAR · CALELLA ·
PINEDA DE MAR · MALGRAT DE MAR · PALAFOLLS

ITINERARI 10. La Selva i la Vall d'Aro 187

BLANES · LLORET DE MAR · TOSSA DE MAR · SANT FELIU
DE GUÍXOLS · CASTELL-PLATJA D'ARO · SANT ANTONI DE CALONGE ·
CALONGE · PALAMÓS

ITINERARI 11. El Baix Empordà 215

MONT-RAS · LES ILLES FORMIGUES · CALELLA DE PALAFRUGELL ·
LLAFRANC · PALAFRUGELL · TAMARIU · AIGUABLAVA · BEGUR

ITINERARI 12. Entre el Ter i els aiguamolls 233

PALS · ELS MASOS DE PALS · L'ESTARTIT · LES ILLES MEDES ·
TORROELLA DE MONTGRÍ · ULLÀ · BELLCAIRE D'EMPORDÀ

ITINERARI 13. Terres emporitanes 253

L'ESCALA · EMPÚRIES · SANT MARTÍ D'EMPÚRIES ·
SANT PERE PESCADOR · CASTELLÓ D'EMPÚRIES ·
PALAU-SAVERDERA · ROSES

ITINERARI 14. L'Alt Empordà 271

CADAQUÉS · EL PORT DE LA SELVA · LA SELVA DE MAR ·
SANT PERE DE RODA · LLANÇÀ · COLERA · PORTBOU

ITINERARI 15. Per terra ferma 289

FIGUERES · SANT LLORENÇ DE LA MUGA · ARLES · CERET ·
ELNA · PERPINYÀ · ESTAGELL

ITINERARI 16. El Rosselló marítim 303

CERVERA DE LA MARENDA · BANYULS DE LA MARENDA ·
PORTVENDRES · COTLLIURE · ARGELERS · CANET DE ROSSELLÓ ·
SANT LLORENÇ DE LA SALANCA · SALSES

VOCABULARI 323

Pròleg

Catalunya és terra de pirates per dos motius: primer, perquè durant centenars d'anys la seva costa va ser atacada per pirates i corsaris de totes les nacionalitats mediterrànies, i segon, perquè els catalans tampoc no es quedaven curts a l'hora de piratejar. Si fins i tot els comtes de Barcelona s'hi dedicaven! I algun president de la Generalitat. I algun bisbe. I no cal dir que un grapat de cavallers, mariners i pescadors.

Els pirates i els corsaris van ser els terroristes de la Mediterrània durant molts segles. Avui se'ns fa difícil imaginar com en aquestes pacífiques i turístiques platges desembarcaven en temps passats homes cruels i salvatges que en poca estona sembraven el terror entre els pacífics veïns que pescaven, conreaven o pasturaven pels voltants. Terrorisme en el sentit ampli de la paraula, perquè sovint aquelles ràtzies es feien en nom de la política o de la religió.

I és que ja ho diuen els pirates de *Mar i cel*, aquella obra d'Àngel Guimerà que Xavier Bru de Sala i Dagoll Dagom van convertir en un famós musical:

«Els pirates som
el perill del món,
som un temporal
portat per l'huracà;

som taurons a l'abordatge,
enfonsem vaixells de plom,
som el braç armat
de l'enviat d'Al·là.»

Les aventures tintades de romanticisme que llegim o veiem al cinema i a la televisió, els mars exòtics, les illes paradisiàques, la bandera amb la calavera, la cama de fusta, el garfi i l'ull tapat, que ens resulten tan fascinants, ens han fet oblidar la terrible realitat dels atacs pirates a les nostres pròpies costes.

Catalunya, terra de pirates abasta tota la costa catalana, des del sud fins al nord.

Des d'Alcanar fins a Salses.

I no hi ha gairebé cap poble que s'escapi de tenir la seva història real o la seva llegenda. Els arxius catalans són plens de cròniques, de relats, de descripcions dels atacs que pirates i corsaris van dur a terme a casa nostra.

Al llarg del llibre aquests atacs estan marcats amb el símbol ☠.

I allà on no han arribat la història, l'arxiu, el document, ha arribat la llegenda. Una activitat de tan llarga durada per força havia d'impregnar la consciència col·lectiva de la màgia del mite.

Les llegendes, les teniu marcades amb el símbol ☠.

Les històries es complementen amb petits requadres informatius ⓘ i un vocabulari que trobareu al final del llibre. I al principi de cada itinerari, un mapa us facilitarà la feina si us ve de gust anar a veure els escenaris de la presència dels pirates.

Calia fer un recull per no oblidar.

I calia descobrir que tenim pirates per donar i per vendre, de vegades molt més canyers que qualsevol pirata caribeny!

ITINERARI 1

El Montsià i el Baix Ebre

ITINERARI 1. El Montsià i el Baix Ebre

❶ ALCANAR

- ☠ La noieta d'Alcanar

❷ LES CASES D'ALCANAR

- ☠ James DeWolf, el corsari americà

① PIRATERIA VS. CORSARISME

❸ SANT CARLES DE LA RÀPITA

- ⚓ Una ràbita contra els vikings
- ⚓ Les monges abandonen la vila

❹ EL POBLENOU DEL DELTA

- ⚓ *Scarincio*

❺ AMPOSTA

- ⚓ El port més desitjat pels pirates
- ⚓ Tancant la porta del riu
- ① MOROS A LA COSTA!

❻ SANT JAUME D'ENVEJA

- ⚓ Vikings a la Mediterrània?
- ① ELS VIKINGS

❼ DELTEBRE

- ⚓ Emboscada pirata
- ⚓ Torre de l'Àngel Custodi, porta del Delta

EL BAIX EBRE

Amposta **5**

Deltebre **7**

Sant Jaume d'Enveja **6**

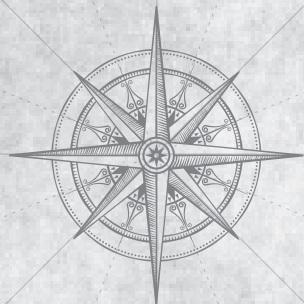
EL MONTSIÀ

El Poblenu del Delta **4**

Sant Carles de la Ràpita **3**

1 Alcanar
2 Les Cases d'Alcanar

MAR MEDITERRÀNIA

1 ALCANAR

La noieta d'Alcanar ☠

La vila d'Alcanar està situada a mig camí entre dues poblacions, Tortosa i Peníscola, que en aquelles èpoques de ràtzies pirates es mantenien constantment alerta i intercanviaven avisos de perill. De fet, només es té notícia d'un desembarcament barbaresc a les platges d'Alcanar. I devia ser aquell únic atac, el del 30 de juliol de 1504, el que va originar la llegenda.

«La noieta d'Alcanar,
avui és a terra,
demà serà a mar...»

Cada migdia, la noieta de can Refàs portava el dinar al seu pare, que era pescador i es feia a la mar de matinada.

Aquell dia va arribar a la platja en el moment en què els pirates saltaven a terra.

La van fer captiva i se la van endur cap a Barbaria. Però abans d'atracar, molt a prop de la costa, el vaixell pirata va naufragar, i la noieta de can Refàs va aconseguir arribar a la platja nedant.

El servent d'un gran senyor, en veure aquella nàufraga tan bonica, la va recollir i l'hi va portar al seu amo, que no va dubtar a confinar-la al seu harem i convertir-la en una de les seves concubines.

Durant molts anys, la noieta d'Alcanar va viure captiva, però quan ja era una dona gran i poc vigilada pels eunucs del seu amo va trobar l'ocasió de fugir i, amagada a la bodega d'una nau de mercaders, va aconseguir creuar la mar.

Una nit d'estiu, va desembarcar en una platja. Quan es va

fer de dia, la pobra dona va anar reconeixent de mica en mica aquell indret: era el mateix lloc on havia estat raptada molts anys enrere. Aleshores va adquirir consciència de la seva tragèdia i va embogir de sobte.

Des d'aquell moment, els canareus es van acostumar a veure aquella anciana bruta, espellifada i trista que rondava pel poble demanant almoïna.

Ningú va reconèixer la noieta de can Refàs.

② LES CASES D'ALCANAR

James DeWolf, el corsari americà ☠

A la costa del Montsià s'explica una història poc versemblant: el desembarcament a les Cases d'Alcanar del corsari americà James DeWolf.

Segons aquesta curiosa llegenda, el vaixell de DeWolf va embarrancar al petit nucli marítim fugint de l'Armada britànica. Un cop a terra, els corsaris van remuntar el riu Sénia, frontera natural entre Catalunya i València, carregant un valuós tresor que seria amagat, segons sembla, a un edifici emblemàtic de la població: l'anomenat Molí de la Vella.

Després de totes aquestes peripècies, només dos membres de la tripulació van aconseguir escapar-se. Un d'ells, el primer oficial, va guardar gelosament el mapa del tresor, però mai va poder anar-lo a buscar. Anys més tard el document hauria estat trobat entre les runes d'un antic mas, però el tresor mai no va aparèixer.

Explicada la llegenda, la història sembla desmentir cap possibilitat que sigui certa.

James DeWolf era membre d'una família de corsaris i traficants d'esclaus de Rhode Island. Tot i que aquest estat americà va prohibir l'execrable comerç humà l'any 1787, la família DeWolf va seguir finançant els viatges de James, que capitanejava el vaixell negrer *Polly*. Amb els diners guanyats, el corsari va comprar i explotar, amb mà d'obra esclava, plantacions de cafè i de sucre a Cuba. Això, però, no li va impedir ser senador dels Estats Units d'Americà.

Va morir sent el segon home més ric del país.

PIRATERIA VS. CORSARISME

Tot i que se solen utilitzar com a sinònims, els dos termes no signifiquen el mateix.

El pirata (del grec *peiratès*, «emprenedor») portava a terme una activitat exclusivament econòmica, en benefici propi. L'objectiu era aconseguir botins i captius que venia com a esclaus o bescanviava per rescats. Era, doncs, un bandoler marítim. I si se l'enxampava, se l'executava, habitualment penjant-lo a la seva pròpia embarcació.

El corsari (del llatí *cursus*, «carrera») *corsejava* sota l'empara d'un govern. Les seves agressions s'adreçaven tan sols als vaixells de països enemics, amb l'obligació de respectar els compatriotes i els països neutrals. Era un instrument auxiliar de l'exèrcit per afeblir econòmicament els rivals. Adquiria reconeixement i honors, i si era capturat tenia dret a ser tractat com a presoner de guerra.

En la història de la Mediterrània van existir pocs pirates «purs». La majoria eren corsaris.

Però tant els uns com els altres feien servir les mateixes tàctiques, amb les mateixes conseqüències: abordatges, ràtzies, pillatge, botins, captius... Des del punt de vista de les víctimes no hi havia gaire diferència!

Anar en cors sovint significava exercir la pirateria: eren assaltats aquells que la llei prohibia, bé per extreure'n profit econòmic, bé perquè, a alta mar, no havien arribat notícies de tractats de pau. D'altra banda, no era infreqüent que els mercaders «honestos» practiquessin també actes piràtics.

Tant el cors com la pirateria es podien fer de manera artesanal (com una empresa privada, mobilitzant un petit nombre de persones) o a gran escala (utilitzant una gran armada).

3 SANT CARLES DE LA RÀPITA

Una ràbita contra els vikings ☸

A mitjans del segle IX, un inesperat flagell va caure sobre les costes de la península: els vikings.

Per defensar-se'n, l'emir de Còrdova va armar un estol i va fer construir un gran nombre de ràbites al llarg de les costes. Les ràbites (de l'àrab *ribāṭ*, «hostal») eren edificis religiosos fortificats, amb una alta torre de guaita, que servien per protegir el territori i refugiar la població. Estaven defensades pels *ghazis*, els guerrers sants musulmans de vida ascètica, que, de manera voluntària, es constituïen en milícia ciutadana al servei de la comunitat.

La ràbita de *Kaški* (actualment Sant Carles de la Ràpita) es va crear per a la vigilància i defensa de la desembocadura de l'Ebre.

Les monges abandonen la vila ☼

L'any 1290, al monestir benedictí del castell de la Ràpita (que era l'antic *ribāt*) es va establir una comunitat femenina. Les monges hospitaleres vivien d'almoines en un indret desèrtic que sovint era atacat pels pirates. Va ser per aquest motiu que el 1327 van decidir posar-se sota la protecció reial.

De poc els va servir: el 3 de novembre de 1439 van ser espoliades per un comandant de la flota d'Alfons el Magnànim!

Segons el document de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona:

«Estant als Alfacs d'aquesta ciutat la galera de mossèn Francesc Gilabert de Centelles, la companyia de la dita galera són eixits i han mortes quatre vaques i quinze porcs de les monges de la Ràpita, i s'ho han emportat amb gran destrucció del dit monestir...»

Al llarg de tot el segle XVI l'indret va patir diverses incursions de pirates barbarescos i turcs, la qual cosa va acabar provocant-ne l'abandonament. Les monges rapitenques es van traslladar a Tortosa l'any 1579.

4 EL POBLENOU DEL DELTA

Scarincio ☼

El Poblenou del Delta és una localitat del municipi d'Ampostà creada l'any 1956, la qual cosa no significa que els corsaris no poguessin passejar-se pel davant d'aquelles costes. A finals de

l'edat mitjana eren els qui provenien de potències italianes, com ara Gènova o Pisa, els qui atacaven la zona.

Battista Aicardo era de Porto Maurizio, a la regió de la Ligúria, i com que les seves activitats no es podien considerar gaire honorables per no comprometre la família es va fer anomenar amb un àlies: *Scarincio*.

Amb la seva galera va atacar una pila de vegades les embarcacions mercants que navegaven per la Mediterrània, cosa que va provocar que gairebé tots els països es queixessin a la República de Gènova, al servei de la qual militava.

L'any 1457 la galera de Scarincio va causar greus danys en aigües de la desembocadura de l'Ebre. I un parell d'anys més tard hi va tornar.

El 1462 rondava per la zona, en aquesta ocasió comandant quatre galeres. Al mes de febrer va capturar una nau que carregava al port dels Alfacs, i aquell mateix estiu es va presentar davant el Grau de València. Els mercaders valencians es van posar alerta immediatament, i aleshores el corsari va donar prova de bona voluntat explicant-los que a Barbaria s'estaven armant quinze o setze fustes per atemptar contra les costes de la Corona. El fet que es tractava d'una predisposició il·lusòria el demostra la carta enviada des de Tortosa a la Diputació del General (l'actual Generalitat de Catalunya) el 23 de juny de 1462:

«[...] havem hagut avís la via del camp de Tarragona com lo dit Scarinxo amb cinc galeres i amb les galeres de mossèn Requesens i altres que seran XIII fustes i dues naus devien venir al nostre cap per entrar en lo riu i barrejar aquesta ciutat; i encara que lo dit Scarinxo esperava que aqueixa ciutat tingués en l'aigua algunes fustes o galeres i que hi aniria per emportar-se'n aquelles...»

La relació del corsari amb el noble Bernat de Requesens era deguda al fet que durant la guerra civil catalana (1462-1472), entre la Generalitat i el comte de Barcelona, Joan II, tots dos eren al bàndol reial.

Però en aquells dies a Scarincio el va abandonar la sort: va ser pres pels catalans i condemnat a mort per pirata.

El van executar l'any 1465.

Un carrer de la seva ciutat natal en porta el nom.

5 AMPOSTA

El port més desitjat pels pirates ☠

A finals de l'edat mitjana els Alfacs, el port natural més gran d'Europa, estava força desprotegit. El seu sistema defensiu es limitava a tres torres de guaita: la de la Guardiola, la de la Ràpita i la d'Oliver. Per aquest motiu era utilitzat pels pirates com a base logística: s'hi podien aturar a descansar, a arranjar les embarcacions o a *fer aiguada*, és a dir, proveir-se d'aigua dolça. A més a més, constituïa un dels principals nuclis d'avituallament de la comarca, no solament perquè era un centre distribuïdor del comerç i la riquesa generats a la propera ciutat de Tortosa, sinó també perquè proporcionava moltes oportunitats de saqueig: els ramats, els pescadors, les embarcacions de les salines... D'aquí l'obsessiva atracció dels pirates pel que ells mateixos anomenaven *el Cap d'Or*.

Si durant l'alta edat mitjana havien estat els italians, després van ser els barbarescos i fins i tot els corsaris catalans o valencians els qui la van atacar, la van saquejar i en van capturar naus i veïns.

ITINERARI 9

L'Alt Maresme

ITINERARI 9. L'Alt Maresme

1 ARENYS DE MAR

- ⚓ Mont Calvari: protecció contra els pirates
- ⚓ El refugi dels corsaris catalans

2 CANET DE MAR

- ⚓ Pirates piratejats pel patró Pica

3 SANT POL DE MAR

- ⚓ Un pirata enterrat al cementiri
- 💀 Ball d'almoratxes
- ⓘ SOMETENTS, VIGILANTS I MISSATGERS

4 CALELLA

- ⚓ Històries de la Inquisició
- ⚓ En Joan *borra-borra*

5 PINEDA DE MAR

- ⚓ L'assalt del terrible Dragut
- ⓘ TURGUT RAIS, *DRAGUT*

6 MALGRAT DE MAR

- ⚓ Ibn Abi Hamama: 50 anys abans que Almansor

7 PALAFOLLS

- ⚓ Remuntant la Tordera

L'ALT MARESME

Palafolls 7

Malgrat de Mar 6

5 Pineda de Mar

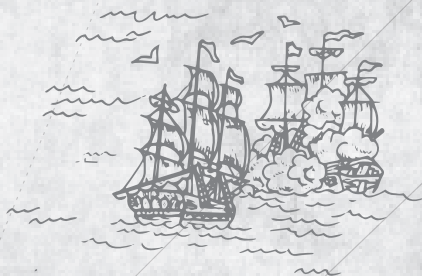
Calella 4

3 Sant Pol de Mar

Canet de Mar 2

1 Arenys de Mar

MAR MEDITERRÀNIA

1 ARENYS DE MAR

Mont Calvari: protecció contra els pirates ☸

Arenys de Mar, que va néixer com un barri mariner d'Arenys de Munt, ostenta el rècord de torres de moro de tot el Maresme: se'n van arribar a construir fins a setze! Només se'n conserven tres.

També com a fórmula protectora contra els pirates i els perills de la mar en general es va edificar, en un petit turó davant de la costa avui absorbit pel port, el Mont Calvari.

Es creu que el fundador de l'ermita —l'edifici més antic d'Arenys, datat al 1584— va ser Hipòlit Doy. Llegendes contradictòries diuen que la va construir per expiar el pecat d'haver assassinat la seva dona, o bé que aquesta, que es deia Sofia, va ser morta per uns pirates moros. El seu Sant Crist —conegut una mica irreverentment com *l'Escabellat*, per les grenyes que li cauen fins a la cintura— era molt venerat pels mariners: l'ermita solia ser el darrer lloc on anaven abans de fer-se a la mar, i on dipositaven, en tornar, ofrenes i objectes dels països visitats. Va arribar a haver-hi fins un cocodril dissecat, i, per descomptat, nombrosos exvots en senyal d'agraïment per haver rescatat la tripulació d'algun perill marítim. A part d'alguns models de vaixells, la majoria són pintures sobre fusta d'entre els segles XVIII i XIX —en les quals sempre hi ha representat l'Escabellat—, que actualment es guarden al Museu d'Arenys de Mar i a les Drassanes de Barcelona. En destaca una de ben curiosa que descriu l'atac d'una nau pirata contra un bergantí arenyenc, patronejat per un tal P. Geronimo Mora, mentre navegava entre Antíbol i Niça el 16 d'octubre de 1739.

El refugi dels corsaris catalans ☼

Durant la guerra del Francès (1808-1814), els ports empordanesos més importants —Cadaqués, Roses, Palamós i Sant Feliu de Guíxols— es trobaven en poder de l'enemic. Com que tradicionalment aquests eren els ports des dels quals operaven els corsaris catalans, les incursions de càstig de la policia francesa eren constants. Però el seu control sobre el Principat no era absolut: al port d'Arenys no solien tenir-hi efectius, motiu pel qual els corsaris empordanesos —i fins i tot algun pirata!— hi anaven a buscar refugi. Des d'allà seguien operant, capturant sobretot vaixells del país veí que subministraven articles a l'exèrcit invasor.

El més famós d'aquests personatges va ser l'anomenat Michot, que es va abocar al corsarisme en veure's expatriat del seu port de Roses. El 7 de desembre de 1812 en Michot va capturar un vaixell de la companyia francesa Boyer-Fonfrède. Aquell dia s'havia dedicat a passejar i a comprar munició i queviures per Palamós mentre la seva tripulació mandrejava al port, sense perdre de vista les embarcacions franceses que es carregaven a la Planassa. Cap al tard, els corsaris d'en Michot van embarcar i es van dirigir mar endins, fins a aturar-se davant de Sant Antoni de Calonge, perquè la llei corsària prohibia fer captures a menys d'un tret de canó de qualsevol port o rada. Van esperar pacientment, i quan el comboi de llaguts francesos va arribar a la seva altura van abordar l'embarcació més petita, que va ser conduïda immediatament a la base pirata d'Arenys de Mar.

2 CANET DE MAR

Pirates piratejats pel patró Pica ☸

Des de temps antics Canet de Mar va estar ben preparada per afrontar les incursions dels pirates. El castell de Santa Florentina ja apareix documentat al segle XI, i a la vila hi havia com a mínim cinc torres de defensa, algunes amb canons. A més a més, els canetencs havien excavat una mena de refugis subterranis, alguns dels quals encara es poden trobar en cases del Castell i del centre històric.

Però tot això no dissuadia, ni de bon tros, els lladres de la mar. Va passar la nit del 14 de febrer de 1624.

Tant el vaixell com el patró, en Sebastià Pica, eren de Canet de Mar.

Cap a les nou del vespre, ja negra nit, els tripulants del vaixell, que estava fondejat prop d'Arenys tot esperant per carregar mercaderies, van descobrir la nau pirata. Venia a la vela, amb poc vent, fent bordades.

Els canetencs no van donar senyals de vida, a l'espera que fos a tret de canó. Pensant-se que els mariners dormien, els pirates algerians es van acostar per abordar-los. I aleshores els de Canet van donar l'alerta amb grans crits als vigilants d'Arenys. En pocs minuts la platja es va omplir de gent armada que no va trigar a arribar al vaixell d'en Pica amb tota mena de barquetes. Mentrestant, s'havia iniciat un intercanvi de canonades entre les dues naus, tot i que la dels pirates ja maniobrava precipitadament per tocar el dos. Però el patró Sebastià Pica va emprendre'n la persecució fins a abordar-la. La batalla cos a cos, amb l'ajuda de vuitanta-quatre arenyencs, va durar ben bé una hora, fins que els musulmans es van rendir.

Del vaixell cristià va haver-hi dos morts: Josep Famades, de Barcelona, i Antoni Joseph de Canet. També van morir vuit moros. Els nombrosos ferits dels dos bàndols van ser atesos per metges de la comarca, entre els quals figurava el cirurgià Jeroni Vió de Canet de Mar.

El botí va ser generós. El vaixell capturat va ser venut en subhasta i els seus canons van passar a mans de la Generalitat. Els presoners, que eren poc més d'una trentena, se'ls va quedar el virrei de Catalunya en nom de Felip IV i se'ls va atorgar la condició d'esclaus. Les mercaderies es van vendre a la plaça d'Arenys, i els guanys van ser repartits equitativament entre els qui havien participat en la captura del vaixell algerià. El més curiós del cas és que quan es van passar comptes, uns quatre mesos més tard, els diners de dos dels mariners participants, Pere Doy i Joan Català, van haver de ser lliurats a les seves mullers perquè ells ja eren captius a Alger.

Una altra curiositat és la dels esclaus que s'havia adjudicat el patró Pica. Un d'ells va resultar ser un cristià renegat i el Tribunal de la Inquisició el va reclamar. No se sap —però es pot intuir— què en va ser. L'altre, anomenat Alí Abtolla, va ser venut pel patró al capellà de Canet, Joan Pujades, per cent lliures. Mossèn Pujades el va redimir aquell mateix dia a canvi que, un cop retornat a Algèria, el llibert li comprés i li fes arribar mercaderia pel preu que havia pagat per ell. Però el negoci no li va sortir bé, perquè quinze dies més tard el virrei va reclamar també els moros que restaven a Canet per tal de recloure'ls a la presó de les Drassanes. Tampoc en aquest cas sabem com va acabar la cosa. Tot i que el mossèn va contractar un advocat per reclamar davant la Reial Audiència, en els llibres de la notaria no hi consta el desenllaç.

La gesta del patró Pica, piratejant els mateixos pirates, va quedar relatada en algunes cròniques de l'època, sobretot perquè no

era corrent que en aquelles bregues l'equip local en sortís victoriós.

De resultes de tot això, i per fer més efectiva la vigilància, un any després l'Ajuntament de Canet va contractar el «mestre Casals, rajoler» perquè tan aviat com es veiessin veles enemigues a l'horitzó s'encarregués de donar l'avís d'alarma amb la campana i recorregués els carrers de la vila tocant un timbal.

3 SANT POL DE MAR

Un pirata enterrat al cementiri ☼

Malgrat que l'any 1785 l'Estat espanyol i Algèria havien signat un tractat de pau que havia de posar fi al seu secular enfrontament, alguns pirates no es van donar per entesos. Catorze anys després, un xabec musulmà provinent de Maó, amb setze tripulants armats fins a les dents amb fusells i trabucs, i fins i tot un canó, van intentar abordar un llondro de Lloret de Mar. En veure-li les intencions, el patró del llondro, Josep Joan Durall, va fer foc sobre el xabec, mentre bogava tan ràpidament com podia cap a la platja de Sant Pol, d'on era fill. Els pescadors que hi feinejaven de seguida es van adonar de la situació i es van acostar amb les seves barquetes, decidits a ajudar el seu convilatà. Aleshores el xabec pirata va intentar fugir, però es va acabar rendint.

El resultat del combat va ser tràgic: el patró Durall va ser portat a la platja agonitzant, a temps tan sols de rebre l'extremunció. Va ser enterrat dins l'església parroquial de Sant Pol de Mar.

Però no va ser l'únic difunt.

Tan aviat com les autoritats van registrar el xabec pirata que els pescadors havien remolcat fins a la platja, hi van trobar un noi d'uns vint-i-pocs anys mort com a conseqüència del combat. Els seus companys van explicar que es tractava d'un tal Joan Basilio, originari de Bocas de Kotor, a Montenegro. I que, curiosament, professava la religió catòlica, apostòlica i romana. Per aquest motiu, els pirates van sol·licitar que fos enterrat cristianament.

Feta la consulta al bisbat de Girona, del qual depenia la parròquia, es va concedir el permís, i el pirata Joan Basilio va rebre sepultura eclesiàstica al cementiri de Sant Pol de Mar.

Era l'11 de maig de 1799.

De tots aquests fets no solament en queden documents oficials, sinó també un dietari en què són explicats per Josep Adroher i Vivas, net de Pau Adroher i Salada, un dels santpolencs que va participar en la presa del xabec pirata.

I potser també en queda una làpida al cementiri...

Ball d'almorratxes ☠

Cada 25 de gener, per la Fira de Sant Pau, es dansa a Sant Pol de Mar el ball d'almorratxes. Es tracta de l'escenificació d'una antiga llegenda del Maresme que ja té els seus cinc segles d'antiguitat.

L'almorratxa és un recipient de vidre d'origen àrab barroca-ment decorat i amb diversos brocs per espargir aigua d'olor.

En el ball d'almorratxes tradicional, les noies són convidades a ballar per alguns joves que els fan fer dues voltes a la plaça abans de presentar-les als pretendents. Aleshores cada galant, amb una almorratxa, llença aigua d'olor als peus de la dansaire. Tot seguit, ella li pren l'almorratxa i la tira a terra, esmicolant-la.

I segueix estavellant-ne tantes com n'hi presenta, fins que decideix acceptar el ballador.

Una de les diverses llegendes que expliquen l'origen de la dansa diu que un jove capità pirata —un príncep àrab, en altres versions— va desembarcar a la platja amb la intenció d'arrasar la vila (Sant Pol, Canet, Calella, Pineda, Malgrat i Lloret es disputen la ubicació dels fets, motiu pel qual el ball d'almorratxes també es representa en aquestes poblacions). El cas és que l'arribada dels pirates va coincidir amb la festa major de la vila i el jove capità es va enamorar perdudament d'una noia que ballava a la plaça. Disposat a conquerir-la, s'hi va presentar amb les millors gales i li va oferir una preciosa almorratxa de vidre plena de perfum. Segons la majoria de les versions, la dansaire, en un acte de menyspreu cap al sarraí, la va tirar a terra, i la va fer bocins. La versió de Lloret de Mar, una mica més romàntica, diu que ella també es va enamorar, però conscient de la diferència de religions el va rebutjar i es va enclaustrar en un convent.

El desenllaç, però, és sempre el mateix: l'enamorat va ser prou generós per respectar vides i hisendes, embarcar cap a Barbaria i no acostar-se mai més a les costes catalanes.

El ball d'almorratxes de Sant Pol té una lleugera variant perquè està interpretat pels seus gegants, la Mercè i en Ben Hassad. Segons la versió local, la Mercè era una nena de la Vall de la Murtra que va ser raptada pels pirates quan era petita i rescatada molts anys més tard per les tropes del noble d'origen islàmic Ben Hassad. Quan el jove la va pretendre, la Mercè li va trencar l'almorratxa als peus.

Cada 25 de gener, els santpolencs recullen de terra un bocí d'almorratxa i el conserven durant tot un any per gaudir de bona sort.

L'escassa presència de l'exèrcit estatal al Principat va obligar els catalans a defensar-se de la pirateria pels seus propis mitjans.

El SOMETENT era una milícia popular composta per homes d'entre quinze i seixanta anys. Armats amb mosquets i carrabines, s'organitzaven en grups de deu, dirigits per un *desener*. Cada cinc desenes la dirigia un *cinquantener*, i el conjunt de la tropa estava sota les ordres d'un capità, que solia ser el batlle del municipi. Els integrants tenien l'obligació de presentar-se amb l'armament ben aparellat al repic de campanes o so metent —d'aquí prové el nom— de «via fora moros a mar!» o «moros a la costa!». Sotmesos a permanent instrucció i disciplina, se'ls imposaven dures penes en cas de deserció o incompliment. Per contra, tenien dret al botí generat per la captura dels pirates: la seva venda com a esclaus i els vestits, armes i béns.

Els VIGILANTS o GUARDES de les torres tenien l'obligació d'atalaiar l'horitzó, de dia i de nit, a la recerca de veles enemigues. De vegades, mentre un es quedava a la torre, un altre recorria la costa fins a trobar el vigilant de la torre veïna per donar un avís de seguretat. A les poblacions sense talaia, els vigilants se situaven en punts elevats o bé patrullaven per la costa o pels camins de ronda. Aquests recorreguts, anomenats «de descoberta», servien per rastrejar la presència de pirates a cales o entrants amagats. Es tractava d'un servei obligatori entre els vilatans que se subhastava cada any per Sant Pere. No era una feina agradable, sobretot a l'hivern, perquè es patia molt de fred, i perquè es penalitzava el fet d'arribar tard, adormir-se o donar una falsa alarma.

Els MISSATGERS eren els encarregats de garantir la circulació de notícies entre les poblacions marítimes en un breu espai de temps. A peu o a cavall, recorrien la costa avisant d'albiraments o d'assalts pirates. El cost del correu era abonat sempre per la població alertada.
